

УДК 5:378.22.018.43.016:[3+7/9]

DOI: 10.26565/2074-8167-2019-45-04

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДЕФІНІЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Н. В. Попенко

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, Харків, Україна, 61022
popenko_nata@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0003-1660-4573>*

У статті проведено теоретичний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження соціально-гуманітарної підготовки магістрів природничих спеціальностей в умовах дистанційного навчання та здійснено теоретичне обґрунтування його сутнісних характеристик. У дослідженні використано теоретичні методи, серед яких: теоретичний і системний аналіз нормативно-правової та науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; систематизація теоретичних напрацювань і визначення основних дефініцій дослідження; узагальнення інформації. Аргументи, наведені у статті дозволили визначити, що магістр природничих наук є професіоналом, який має поглиблену якісну фундаментальну та спеціальну підготовку та здатен розв'язувати виробничі та науково-технологічні задачі та проблеми в галузі природничих наук, здійснювати у цій сфері ефективну професійну виробничу та науково-технологічну діяльність. Виявлено, що важливим напрямком процесу освітньо-професійного становлення майбутнього магістра природничого спрямування у закладі вищої освіти є соціально-гуманітарна складова його підготовки. Визначено поняття соціально-гуманітарної компетентності у відповідності до структури, що включає такі аспекти: когнітивний, діяльнісний, ціннісно-смысловий. Встановлено, що сучасні вимоги до випускників закладів вищої освіти з боку роботодавців зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до процесу професійної підготовки магістрів, зокрема, запровадження дистанційних технологій навчання. Дистанційне навчання ідентифіковане як форма навчання, що забезпечує інтерактивну взаємодію викладача і студента, розділених у просторі і в часі, на основі використання сукупності традиційних і сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: магістратура, магістр, природничі науки, професійна компетентність, соціально-гуманітарна компетентність, професійна підготовка, соціально-гуманітарна підготовка, дистанційне навчання.

Н. В. Попенко

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
площадь Свободы 4, Харьков, Украина, 61022

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ДЕФИНИЦИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОЙ ПОДГОТОВКИ МАГИСТРОВ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье проведен теоретический анализ понятийно-категориального аппарата исследования социально-гуманитарной подготовки магистров естественных специальностей в условиях дистанционного обучения и осуществлено теоретическое обоснование его существенных характеристик. В исследовании использованы теоретические методы, среди которых: теоретический и системный анализ нормативно-правовой и научно-педагогической литературы по проблеме исследования; систематизация теоретических работ и определение основных дефиниций исследования; обобщение информации. Аргументы, приведенные в статье, позволили определить, что магистр естественных наук является профессионалом, который имеет углубленную качественную фундаментальную и специальную подготовку и способен решать производственные и научно-технологические задачи и проблемы в области естественных наук, осуществлять в этой сфере профессиональную производственную и научно-технологическую деятельность. Выведено, что важным направлением процесса образовательно-профессионального становления будущего магистра естественного направления в заведении высшего образования является социально-гуманитарная составляющая его подготовки. Определено понятие социально-гуманитарной компетентности в соответствии со структурой, включающей следующие аспекты: когнитивный, деятельный, ценностно-смысловой. Установлено, что современные требования к выпускникам высших учебных заведений со стороны работодателей

обуславлювают необходимость поиска новых подходов к процессу профессиональной подготовки магистров, в частности, введение дистанционных технологий обучения. Дистанционное обучение идентифицировано как форма обучения, которая обеспечивает интерактивное взаимодействие преподавателя и студента, разделенных в пространстве и во времени, на основе использования совокупности традиционных и современных информационных технологий.

Ключевые слова: магистратура, магистр, естественные науки, профессиональная компетентность, социально-гуманитарная компетентность, профессиональная подготовка, социально-гуманитарная подготовка, дистанционное обучение.

N. Popenko

V. N. Karazin Kharkiv National University 4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine, 61022

THEORETICAL ANALYSIS OF THE MAIN DEFINITIONS OF THE SOCIAL-HUMANITIES TRAINING STUDIES OF THE MASTERS OF NATURAL SPECIALTIES UNDER THE DISTANCE LEARNING CONDITIONS

The purpose of the article is the theoretical analysis of the conceptual-categorical apparatus of the study of social and humanitarian training of Masters of Natural Sciences under the conditions of distance learning. The research uses theoretical methods, among them: theoretical and system analysis of regulatory, scientific and educational and educational-methodical literature on the research problem; systematization of theoretical developments and definition of the conceptual-categorical apparatus; generalization of information. The analysis allowed to distinguish three groups of the main definitions of research: 1) preparation of Masters of Natural Science, 2) social and humanitarian training 3) distance learning technology. The arguments presented in this article have allowed to determine that the Master of Natural Sciences is a professional who has in-depth qualitative fundamental and special training and is able to solve industrial, scientific and technological tasks and problems in the field of natural sciences, to carry out an effective professional production and scientific-technological activity in this area. It was found out that the important direction of the educational and professional development of the future specialist in the field of natural sciences in higher educational institution is the socio-humanitarian component of its training. The concept of social and humanitarian competence is defined in accordance with the structure which includes such aspects as cognitive, activity, value-semantic. It has been determined that modern requirements to the higher educational establishment graduates make it necessary to find new approaches to the process of professional training of Masters, in particular, the introduction of the distance learning technologies. On the basis of theoretical analysis of scientific and pedagogical sources, the content of the main concepts of the study of social and humanitarian training of Masters of Natural Sciences under the conditions of distance learning has been characterized and the theoretical substantiation of their essential characteristics has been made. The prospects of further exploration in this direction will lie in the study of the current state of social and humanitarian training of Masters of Natural Sciences in the higher educational establishments and the introduction of elements of distance learning in the educational process.

Key words: Master's degree programme, Master, natural sciences, professional competence, social and humanitarian competence, professional training, social and humanitarian training, distance learning.

Постановка проблеми. Характерні для XXI століття кардинальні зміни, що відбулися в державі і суспільстві, динаміка соціально-економічних процесів, складні проблеми науково-технічної перебудови світу, входження України до європейського освітнього простору висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців природничого спрямування у закладах вищої освіти (ЗВО).

Сьогодні суспільство вимагає від системи вищої освіти підготовки фахівців нової генерації, таких, які б мали фундаментальні знання, вміння і навички, були спроможні конкурувати на ринку праці та адаптуватися в умовах швидкої зміни поколінь техніки і технологій, поповнювати професійні знання протягом короткого часу та постійно підвищувати професійну компетентність.

Методи дослідження. У дослідженні використані теоретичні методи, серед яких: теоретичний і системний аналіз нормативно-правової, науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; систематизація теоретичних напрацювань і визначення понятійно-категоріального апарату; узагальнення інформації, порівняння й зіставлення різних підходів до обраної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потужну аналітично-дослідницьку роботу у напрямі висвітлення сучасного стану розбудови ступеневої освіти в Україні, стратегії розвитку і тактики функціонування магистратури, концепції професійної підготовки магистрів належать таким вітчизняним та зарубіжним науковцям які досліджували: розвиток та модернізацію вищої освіти (С. Вітвицька, В. Кремень);

проблеми та сучасні концепції професійної підготовки магістрів (С. Вітвицька, О. Гура, С. Резнік, О. Романовський); сутність, зміст і принципи підготовки фахівців в умовах магістратури (М. Супрун, Н. Мачинська); загальні проблеми соціально-гуманітарної підготовки фахівців негуманітарного профілю (О. Квасник, Н. Мачинська, Н. Микитенко, Л. Перевалова, Т. Поясок, О. Романовський, І. Таможська), проблеми оптимізації циклу соціально-гуманітарних дисциплін у ЗВО (Б. Воронкова, М. Дебич, Н. Дем'яненко, Н. Двінська). Аналіз літературних джерел дозволив виділити також праці, що присвячені питанням теорії і практики дистанційного навчання: зокрема змісту, розвитку та науковому забезпеченню дистанційної освіти (В. Биков, М. Михальченко, Л. Лещенко, П. Стефаненко); психолого-педагогічним аспектам і технологіям створення дистанційних курсів (Н. Болюбаш, В. Кухаренко, Т. Олійник, В. Рибалко); можливостям та перспективам дистанційного навчання у ЗВО України та за кордоном (В. Жулькевська, Т. Гусак, Б. Шуневич).

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у теоретичному аналізі та характеристиці понятійно-категоріального апарату дослідження соціально-гуманітарної підготовки магістрів природничих спеціальностей в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища освіта України сьогодні перебуває у стані модернізації фундаментальних положень та законодавчої бази, що зумовлено запровадженням у систему вищої освіти ступеневої підготовки фахівців. Така система передбачає забезпечення наступності у підготовці фахівців освітніх рівнів бакалавр-магістр, магістр-доктор філософії, доктор філософії-доктор наук.

В нових умовах суттєво змінюються вимоги до цілей, мети, змісту і методики підготовки магістрів природничого спрямування у ЗВО, вони мають бути спрямовані на формування фахівця нового покоління, здатного до інформаційної діяльності в реаліях глобального світу, здатного відповідати всім запитам демократичної, соціально орієнтованої держави, що активно розвивається. Тому все більшу роль в сучасній освіті відіграють соціально-гуманітарні знання, які закладають основи загальної соціальної методології професійної діяльності майбутніх фахівців природничого спрямування.

Сучасна природнича освіта готує таких фахівців, які в майбутньому стають керівниками науково-дослідних установ, лабораторій, виробництв, конструкторських та проектних

бюро тощо; розуміють стратегічні завдання та сутність своєї професійної діяльності, орієнтуються у складних виробничих ситуаціях, здатні передбачати соціальні, економічні та екологічні наслідки своєї діяльності. Тому, саме якісна соціально-гуманітарна складова вищої природничої освіти дозволить майбутнім фахівцям перебувати на високому професійному рівні та постійно розвивати культуру своєї діяльності.

Забезпеченням повноцінної професійної соціально-гуманітарної підготовки майбутніх магістрів природничого спрямування, на нашу думку, має стати поглиблення та переорієнтація співпраці між науково-педагогічними працівниками (НПП) соціально-гуманітарних і природничо-наукових дисциплін, зміна підходів до викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу, впровадження в освітній процес новітніх освітніх технологій.

Досягнення цієї мети є сьогодні внутрішньою глобальною проблемою усіх ЗВО, які готують фахівців природничого спрямування. Саме прагненням якісного її вирішення і мотивується пошук та впровадження передових засобів та методів навчання, вдосконалюються навчальні плани, освітні програми, рівень викладання та зміст професійної підготовки фахівців у ЗВО.

Одним із шляхів ефективного вирішення цього стратегічного завдання, на нашу думку, є переорієнтація на якісно нові педагогічні технології. У вітчизняній педагогічній теорії та практиці, запозичений з виробничої сфери, термін «технологія» почали застосовувати у середині ХХ століття і визначати як сукупність методів, необхідних для здійснення процесу виробництва, а також як науковий опис способів певного типу і виду виробництва. Сьогодні у науковий лексикон вітчизняних педагогів-практиків увійшло поняття «педагогічної технології». Як зазначає О. Дубасенюк [6], в умовах неперервної професійної освіти технологізація освітнього процесу сприяє підвищенню якості підготовки фахівців нової генерації, більш глибокому використанню наукового потенціалу ЗВО, ширшому впровадженню інноваційних підходів, сучасних розвивальних засобів, методів, форм навчання у педагогічний процес. Впровадження педагогічних технологій у практику освітньої системи сприяє упорядкуванню роботи НПП, постановці чітких цілей навчання і визначення шляхів їх досягнення. Отже, педагогічні технології варто визначати як послідовне, методичне втілення

на практиці завчасно спланованого процесу навчання, як систему засобів досягнення цілей управління цим процесом.

В умовах сучасного освітнього реформаторського процесу значна увага приділяється технологіям особистісно-орієнтованого навчання, інтерактивним технологіям, дистанційним технологіям тощо. Великі сподівання щодо модернізації вітчизняної вищої освіти, природничої зокрема, пов'язують із розвитком дистанційного навчання (ДН), яке ґрунтується на інформаційно-комунікаційних технологіях.

У межах нашого дослідження передбачено вивчення особливостей соціально-гуманітарної підготовки магістрів, зокрема магістрів природничих спеціальностей, а також можливостей впровадження дистанційних технологій навчання у процес їх професійної підготовки. Зважаючи на це, доцільно виокремити такі групи базових дефініцій: підготовка магістрів природничих спеціальностей, соціально-гуманітарна підготовка та технологія дистанційного навчання.

На сучасному етапі підготовка магістрів реалізується на основі свободи вибору спеціальностей, освітніх програм та можливості самостійного обрання ЗВО змісту, методів, засобів, форм навчання та організації освітнього процесу. Тому в контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути походження та тлумачення термінів «магістратура», «магістр», «природничі науки», «магістр природничих наук».

Поняття «магістратура» міцно увійшло у лексикон освітянської спільноти. Науковці С. Резнік [21] та М. Супрун [25] визначають магістратуру як спеціально організовану соціальну сферу, яка має вирощувати відповідальну науково-педагогічну еліту, здатну виконувати культурно-освітні завдання згідно вимог держави та суспільства. За визначенням С. Вітвицької [23], магістратура є наступним рівнем вищої професійної освіти після отримання ступеня бакалавра, який дозволяє поглибити спеціалізацію за певним професійним спрямуванням, а після закінчення – дає можливість займатися науково-дослідницькою та педагогічною діяльністю. Т. Іващенко [9] характеризує магістратуру як найбільш високий та якісний рівень вищої освіти, яка надає не лише наукову підготовку, а й поглиблені системні знання та навички, що дозволяють підготувати професіоналів як для успішної кар'єри у вітчизняних та міжнародних компаніях, так і для аналітичної, консультаційної та науково-дослідної діяльно-

сті. Зокрема, Н. Мачинська [12] поняття магістратура визначає як спеціалізовану частину підготовки фахівців за напрямками, які мають основною метою підготовку кадрів до наукової дослідницької та педагогічної діяльності.

Ми погоджуємося із Н. Мачинською, і вважаємо, що магістратура є важливим щаблем у підготовці науково-педагогічних фахівців вищої кваліфікації будь яких напрямів. Підготовка фахівців за різними магістерськими освітніми програмами, природничими зокрема, являє собою безперервний процес освіти, що поєднує в собі спадкоємність всіх стадій навчання.

Поняття «магістр» характеризують по-різному. У перекладі з англійської *master* термін «магістр» означає науковий ступінь, шкільний учитель, голова коледжу. У словнику С. Ожегова [15] слово «магістр» розтлумачується як науковий ступінь, а також особа, що його отримала. У деяких країнах магістр – науковий ступінь, середній між бакалавром і доктором наук; присуджується особам, які закінчили університет, пройшли додатковий курс навчання (1–2 роки), склали спеціальні іспити й захистили магістерську дисертацію [8, с. 468]. Тлумачний педагогічний словник С. Гончаренка [4] поняття «магістр» визначає як завершений науковий ступінь, а також особу, що його отримала та здобула поглиблені спеціальні вміння та знання інноваційного характеру та має досвід їх застосування у певній галузі науки і техніки.

У відповідності до Статті 5 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII, магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної періодики сформулюємо власне визначення поняття «магістр». Магістр – це професіонал, який має поглиблену якісну фундаментальну та спеціальну підготовку та здатен здійснювати ефективну професійну діяльність у відповідній галузі виробництва, науки і техніки.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо засади професійної підготовки магістрів природничих спеціальностей, що спрямована на створення умов для наукового розвитку та реалізації особистого потенціалу за одним із функціональних напрямів діяльності: практичним, науково-дослідним, науково-педагогічним. Тому вважаємо за потрібне роз-

глянути та проаналізувати поняття «природничі науки».

Природничі науки є галузями науки, що вивчають явища навколишнього світу в живій та неживій природі на відміну від гуманітарних та соціальних наук, що вивчають людське суспільство. До природничих наук відносять: астрономію; біологію; екологію; науки про Землю (географію, геологію, геофізику, картографію, сейсмологію та ін.); фізику; хімію.

Нами виділено лише основні природничі науки. Загальновідомо, що сучасна структура природознавства включає сотні наукових дисциплін. Як приклад, одна лише фізика поєднує ціле сімейство наук (механіка, молекулярна фізика, електрика і магнетизм, оптика, електродинаміка, термодинаміка та ін.)

У зв'язку із постійним зростанням об'єму наукового знання окремі розділи природничих наук набули статусу наукових дисциплін зі своїм категоріально-понятійним апаратом та специфічними методами дослідження, що зробило їх важко доступними для фахівців, що займаються іншими розділами науки. Подібна диференціація у природничих науках є неминучим наслідком розвитку спеціалізацій, які дедалі звужуються у ході нових наукових відкриттів і досягнень. Диференціація науки – це виділення всередині будь-якої науки вузких, приватних галузей дослідження та перетворення їх в самостійні науки. Так, всередині фізики виділилися фізика твердого тіла, фізика плазми, фізика елементарних частинок. Інтеграція науки – це поява нових наук на стиках старих, тобто процес об'єднання наукового знання. Прикладами таких наук є: фізична хімія, радіобіологія, біофізика, біохімія, геохімія, біогеохімія, астробіологія і інші [22].

Роль природничих наук у житті людини важко переоцінити, вони є основою усіх видів життєзабезпечення – фізіологічного, технічного, енергетичного. Природничі науки також є теоретичною основою промисловості та сільського господарства, усіх технологій та різних видів виробництва. Отже, природничі науки виступають важливим елементом культури людства та одним з суттєвих показників рівня цивілізації. Тому якісна професійна підготовка фахівців природничого спрямування є стратегічним завданням нашої держави.

Вивчення нормативних документів, огляд освітніх програм підготовки магістрів провідних ЗВО України, глибинне осмислення наукової періодики з питань професійної підготовки майбутніх магістрів природничого спрямуван-

ня, дозволило нам сформулювати власне визначення поняття «магістр природничих наук».

Магістр природничих наук – це професіонал, який має поглиблену якісну фундаментальну та спеціальну підготовку та здатен розв'язувати виробничі та науково-технологічні задачі та проблеми в галузі природничих наук, здійснювати у цій сфері ефективну професійну виробничу та науково-технологічну діяльність, що передбачає глибинне осмислення наявних знань, створення нових знань, оволодіння методологією виробничої та наукової діяльності, практичне впровадження отриманих результатів.

Україна остаточно обрала європейський вектор свого розвитку і зміни, що відбуваються сьогодні в суспільстві та у соціально-економічних відносинах потребують суттєвих змін і у свідомості людини. І саме освіта закладає професійні, психологічні, соціальні передумови розвитку суспільства тому, розвиток професійної освіти в Україні має набути такої якості, щоб майбутній фахівець був здатен постійно розвиватись та самовдосконалюватись, усвідомлювати соціальну відповідальність за свою професійну діяльність.

Друга група дефініцій нашого дослідження розкриває сутність і зміст понять «професійна підготовка», «соціально-гуманітарна підготовка», «соціально-гуманітарні дисципліни», «компетентність», «професійна компетентність», «соціально-гуманітарна компетентність».

Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «підготовка» як запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності. Термін «професійний» розтлумачують як той, що стосується професії, пов'язаний з нею; фаховий [1].

Професійна підготовка є невід'ємною складовою професійної освіти. Л. Сущенко [26] зазначає, що професійна підготовка передбачає формування в особистості професіоналізму, завдяки якому вона стане конкурентоспроможною на ринку праці. В енциклопедії професійної освіти дефініція «професійна підготовка» тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які дають змогу успішно працювати за обраною професією; це процес надання учням відповідних знань і вмінь [13]. У контексті нашого дослідження ми вважаємо за доцільне використовувати визначення терміну «професійна підготовка», яке було запропоноване І. Соколовою. Дослідниця трак-

тує це поняття як складну поліфункціональну відкриту педагогічну систему, що характеризується динамічністю, наявністю інваріантних компонентів, з притаманними їм ознаками, ієрархічною побудовою, системоутворювальними зв'язками (внутрішньосистемними, міжсистемними), що забезпечують її цілісність; суб'єкт-суб'єктним характером взаємодії, що впливає на систему відносин; керованістю та самокерованістю [24, с. 19].

Тлумачення понять «соціально-гуманітарна підготовка» та «соціально-гуманітарні дисципліни» ми розглянемо з визначення їх складових.

Термін «соціальний» у перекладі з латинської *socialis* означає товариський, громадський. Соціальні науки є широкою групою наукових дисциплін, предметом дослідження яких є суспільство як система в цілому, так і окремі його частини, функції та елементи. А також людина як суб'єкт і об'єкт суспільних зв'язків і відносин. До соціальних наук відносять соціологію, право, політологію, історію, політичну економію, А також науки, що одночасно відносяться до групи гуманітарних наук: антропологія, етнологія, педагогіка та інші.

Термін «гуманітарний», – за визначенням, наведеним в Енциклопедії освіти (лат *humanitas* – людська природа, освіченість, людство), трактується як такий, що має відношення до свідомості людини й людського суспільства [29]. Гуманітарні науки є групою дисциплін, що вивчають людину у сфері її духовної, розумової, моральної, культурної та суспільної діяльності. Гуманітарні науки, як правило, відрізняють від соціальних і природничих наук і включають до них такі предмети як мова, література, філософія, релігія тощо.

Оскільки межі усієї сукупності гуманітарних наук дещо розмиті, а цілий ряд дисциплін, заснованих на пізнанні суспільства, приєднуються до комплексу дисциплін, що традиційно відносяться до гуманітарних і доповнює його, то з'явилися і міцно закріпилися поняття соціально-гуманітарних дисциплін та соціально-гуманітарної освіти. Отже, можемо визначити, що соціально-гуманітарні дисципліни є тими дисциплінами, які передають знання про людський світ, тренують здатність свідомості до осмислення будь-якої науки, що вивчається з точки зору єдності людини і світу, дозволяють представити знання з окремих предметних галузей як єдине смислове ціле [19].

Метою викладання соціально-гуманітарних дисциплін є: набуття студентами глибо-

ких і міцних знань із соціально-гуманітарних наук; формування в студентів умінь і навичок практичного застосування набутих знань; оволодіння студентами соціально-гуманітарними науками як методологією наукового пізнання; перетворення набутих студентами наукових знань на їхні особисті переконання [28].

Соціально-гуманітарні дисципліни сприяють розвитку здібностей, свідомості і самосвідомості студентів, досвіду їх сумісного спілкування, взаємин і взаємодії. Ці дисципліни покликані закласти фундамент у формуванні нової системи цінностей, які допоможуть студентам адаптуватися до умов сучасних суспільно-економічних відносин і розвитку міжнародних контактів [2].

З огляду на вищесказане стає очевидним, що сьогодні вища природнича освіта не повинна орієнтувати здобувачів освіти лише на задоволення вузьких суто професійних потреб. А навпаки, має стати середовищем формування таких здібностей особистості, які у будь-якій сфері наукової чи прикладної діяльності проявлятимуться у готовності і здатності до інноваційної активності, до вдосконалення науки та технологій виробництва, до світоглядної ціннісної гуманізації будь-якої сфери соціального функціонування. Саме тому важливим напрямком процесу освітньо-професійного становлення майбутнього магістра у ЗВО є соціально-гуманітарна підготовка.

Г. Лесик [17] визначає соціально-гуманітарну підготовку у ЗВО як стратегічний напрям освіти, що уможливорює формування фахівця як творчої особистості, який визначається професійністю і стійкими соціально-психологічними якостями. Мета соціально-гуманітарної підготовки майбутніх магістрів полягає у формуванні світогляду молодої людини, який би у найкращий спосіб поєднував її професійну діяльність із загальними світоглядними цінностями. Д. Константиновський [11] наголошує, що соціально-гуманітарна підготовка на сучасному етапі набуває особливого значення, адже саме низький рівень соціально-гуманітарної компетентності не дозволяє значній кількості випускників ЗВО повноцінно реалізувати себе в професійній діяльності та повністю актуалізувати свій особистісний потенціал.

Сучасні стандарти вищої освіти спонукають зсув від кваліфікаційного підходу у професійній освіті до компетентнісного. Це обумовлено переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважається не лише нагромадження майбутніх

фахівців знаннями, уміннями та навичками, а й формування у них уміння вчитися та оволодіння навичками пошуку інформації, здатності навчатися упродовж всього життя [18]. Тому вважаємо за потрібне докладно вивчити тлумачення поняття «професійна компетентність».

Термін «компетентність» у перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Британський психолог Дж. Равен [20] розглядає компетентність як специфічну здатність, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній предметній галузі й містить вузько предметні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення. Компетентність випускника ЗВО, на думку О. Овчарука [14] визначається багатьма чинниками, оскільки компетентності є «такими індикаторами», що дозволяють визначити готовність студента-випускника до життя, його подальшого особистого розвитку та активної участі у житті суспільства.

Ми у своєму дослідженні будемо спиратися на визначення поняття компетентність, що сформульовано у введених у дію наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016р. №600 методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти. Згідно тезаурусу рекомендацій, компетентність є динамічною комбінацією знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Для характеристики професіоналізму фахівця сьгодні все частіше використовується поняття «професійна компетентність». Н. Волкова висловлює думку, що професійна компетентність, професіоналізм передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок). Особливостями професійних знань є їх комплексність, натхненність [3, с. 418]. Л. Мітіна [13] професійну компетентність характеризує як гармонійне співвідношення елементів дієвої і комунікативної підструктур. На думку дослідниці, професійна компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи і прийоми реалізації їх в діяльності, спілкуванні, розвитку особистості. О. Олексюк [3, с.13] розкриває сутність поняття професійна компетентність як володіння знаннями, уміннями, нормативами, необхідними

для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів і норм.

Отже, професійна компетентність являє собою сукупність знань, вмінь, навичок, способів діяльності, професійно важливих психологічних якостей, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності. Вона є результатом підготовленості фахівця, якісною характеристикою володіння професійною діяльністю і передбачає усвідомленого прагнення особистості до даної діяльності.

Аналіз дефініції «професійна компетентність» дає можливість ідентифікувати поняття «соціально-гуманітарна компетентність». Нами вже були розглянуті трактування понять «соціальний» та «гуманітарний»: той, що відноситься до суспільства, до людини та її культури; той, що пов'язаний з особистістю, правами, свободами та інтересами людини. Звідси випливає, що поняття «соціально-гуманітарна компетентність» напряму пов'язана із особистісними, громадськими та культурними реаліями.

Глибинний аналіз науково-педагогічних досліджень компетентнісного підходу у вищій освіті свідчить про те, що визначення цієї категорії недостатньо відображено у психолого-педагогічній літературі. Деякі дослідники визначають соціально-гуманітарну компетентність як досвід конструктивного, адекватного природі людини вирішення проблем і задач в ситуаціях, пов'язаних із суб'єктивною реальністю, тобто з цінностями особистості, з її установками, емоціями, переживаннями, відносинами [26].

Т. Карпова та А. Восковська гуманітарну компетентність розглядають як системну якість, що проявляється у готовності реалізувати свій професійний та особистісний потенціал, у знанні психо-фізіологічних особливостей людини, її потреб та способів їх задоволення у відповідності до прийнятих культурних та соціальних норм, традицій; в умінні вирішувати стандартні і нестандартні ситуації, формувати культурні норми життєдіяльності; проводити моральну та культурну експертизу своєї професійної діяльності; у набутті професійних та особистісних сенсів, що направлені на власний розвиток, розвиток інших людей та суспільства у цілому [10].

Спираючись на дослідження компетентнісного підходу, що були здійснені такими педагогами як А. Олексюк, В. Байденко, В. Бібік, І. Зимняя, О. Савченко, А. Хуторський про те, що

будь яка компетентність є системною якістю особистості та включає такі аспекти: когнітивний, діяльнісний, ціннісно-смысловий, ми можемо ідентифікувати поняття «соціально-гуманітарна компетентність» у відповідності до даної структури:

1. Когнітивний аспект – знання особистісних та соціальних площин життєдіяльності, знання, постійне оновлення та поповнення особливостей національної та загальнолюдської культури.

2. Діяльнісний аспект – здатність ефективно вирішувати проблеми, що пов'язані із суб'єктивною реальністю, здійснювати плідне міжособистісне та професійне спілкування, адекватно реагувати на різні ситуації, що виникають у соціальній та професійній життєдіяльності.

3. Ціннісно-смысловий аспект – здатність формувати та оновлювати систему особистісних, соціальних та професійних цінностей, виявляти та шукати можливості для постійного самовдосконалення та самореалізації.

Вимоги до випускників ЗВО з боку роботодавців зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх магістрів і одним із шляхів вирішення цього завдання, на нашу думку, є запровадження нових педагогічних технологій, дистанційних, зокрема.

До третьої групи дефініцій нашого дослідження належать поняття «дистанційне навчання», «платформи дистанційного навчання», «дистанційний навчальний курс».

Застосування засобів нових інформаційних технологій змінює існуючі форми навчання, що складають передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання (ДН), що ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

А. Хуторський визначає ДН як навчання за допомогою засобів телекомунікацій, при якому віддалені один від одного суб'єкти навчання (учні, викладачі, тьютори, модератори тощо) здійснюють освітній процес, який супроводжується створенням освітньої продукції та їх внутрішніми змінами (приростами) [27, с. 445]. Вчені М. Моїсеєва та О. Петров трактують поняття ДН як організований за певними темами, навчальними дисциплінами навчальний процес, що передбачає активний обмін інформацією між студентами й викладачем, а також між різними студентами, максимального використання сучасних засобів інформаційних технологій [5]. Згідно Р. Деллінгу [30], ДН слід розгля-

дати як плановану і систематичну діяльність, що включає вибір, дидактичну підготовку та надання навчальних матеріалів, а також спостереження і надання допомоги студентам у їх навчанні, долаючи відстань між студентом і викладачем за допомогою різних засобів зв'язку.

Нам імпонує думка В. Олійника [16], який характеризує ДН як самостійну системоутворюючу прогресивну технологію, основами якої є: самостійна робота слухачів, яка керується, дидактично забезпечена і контролюється; застосування у навчанні сучасних комп'ютерів, інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж, засобів зв'язку.

Ми у своєму дослідженні розглядаємо ДН як форму навчання, яка забезпечує інтерактивну взаємодію викладача і студента, розділених у просторі і в часі, на основі використання сукупності традиційних і сучасних інформаційних технологій.

Термін «платформа» з'явився у лексиконі освітян у контексті навчання не так давно, а саме після входження дистанційних технологій навчання у освітній процес. Цікавим з точки зору нашого дослідження є робота І. Дуніної [7], присвячена використанню платформ ДН в університетах Франції. Дослідниця зазначає, що французькі дослідники Е. Екутена та Л. Убассі визначають платформу ДН як програмне забезпечення для підтримки ДН, метою якого є створення та управління змістом навчання, індивідуалізоване навчання та телетьюторат, воно включає засоби, необхідні для трьох основних користувачів – викладача, студента, адміністратора.

Отже, платформа ДН є інформаційно-освітнім середовищем, навколо якого збираються усі учасники дистанційної освіти. У цьому середовищі, НПП створює дистанційний курс навчання за допомогою навчально-методичного комплексу, індивідуалізує його до потреб та здібностей кожного здобувача освіти, здійснює підтримку діяльності студентів під час опанування курсу. Студент вивчає в мережі навчальні матеріали, самостійно організовує свою роботу у часі, виконує завдання, отримує консультації викладача, надсилає виконані завдання на перевірку. Спілкування викладача та студентів відбувається індивідуально або в групі. Семінарські заняття, консультації викладача, обговорення за темами курсу здійснюються за допомогою форумів. Адміністратор платформи ДН виконує специфічну роль, він забезпечує підтримку у дистанційному середовищі, керує доступом та правами виклада-

чів і студентів, створює зв'язки із зовнішніми інформаційними системами (нормативними документами, довідковими ресурсами тощо).

Серед найбільш поширених платформ дистанційного навчання можна виділити наступні: IBM Lotus Learning Management System; IBM Lotus Workplace Collaborative Learning; WebCT Campus Edition; WebCT Vista 3.0; BlackBoard; Moodle; eLearning 3000; WebTutor; Adobe Connect Training; Microsoft Learning Gateway; Віртуальний Університет.

Умовно, існуючі платформи ДН можна розділити на дві групи: комерційні та такі, що розповсюджуються вільно. До плюсів комерційних платформ можна віднести те, що це надійні продукти з належним рівнем підтримки користувачів, регулярними оновленнями та новими версіями. До мінусів можна віднести достатньо високу вартість будь-якого комерційного продукту. У ЗВО України широкого використовують програмно-інструментальні платформи з відкритим кодом (Open Source) та створені за принципом «загальної відкритої ліцензії». Прикладом такого програмного продукту є платформа ДН Moodle, яку використовують більше ніж у 100 країнах світу заклади освіти, компанії та незалежні викладачі.

Важливим елементом ДН є дистанційний навчальний курс (ДНК). Як вже зазначалося, до початку навчання НПП розробляють ДНК за навчальними дисциплінами. В процесі навчання курси можуть змінюватися і доповнюватися. Кожний викладач (тьютор) має право самостійно вирішувати, як буде виглядати ДНК і які мультимедійні елементи у ньому буде застосовано. Спосіб використання комп'ютерних технологій при підготовці ДНК значно впливає на ефективність його засвоєння. ДНК розбивається на модулі, які потрібно проходити у визначений час. За матеріалами модулів викла-

дачі створюють і призначають тести і завдання, які також потрібно вчасно проходити. НПП може призначати завдання для груп студентів. Взаємодія між суб'єктами системи ДН здійснюється за допомогою форумів, чатів та електронної пошти.

Отже, ДНК є комплексом навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням дистанційних технологій.

Висновки. Отже, на основі теоретичного аналізу науково-педагогічних джерел охарактеризовано зміст основних понять дослідження соціально-гуманітарної підготовки магістрів природничих спеціальностей в умовах дистанційного навчання та здійснено теоретичне обґрунтування їх сутнісних характеристик. Визначено та сформульовано поняття «магістр природничих наук»; виявлено, що важливим напрямком процесу освітньо-професійного становлення майбутнього фахівця природничого спрямування у ЗВО є соціально-гуманітарна складова його підготовки. Визначено поняття соціально-гуманітарної компетентності у відповідності до структури, що включає такі аспекти: когнітивний, діяльнісний, ціннісно-смысловий. Встановлено, що сучасні вимоги до випускників ЗВО з боку роботодавців зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до процесу професійної підготовки магістрів, зокрема, запровадження дистанційних технологій навчання.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягатимуть у вивченні сучасного стану соціально-гуманітарної підготовки магістрів природничих спеціальностей у ЗВО та впровадженні елементів дистанційного навчання у освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/profesijnyj> (дата звернення: 05.09.2018).
2. Власова С. Взаимодействие естественнонаучного и гуманитарного знания. *Alma mater*. 2001. № 12. С. 22-24.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 576с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Дистанционное обучение : учеб. пособие / под ред. Е. С. Полат. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. 192 с.
6. Дубасенюк О. А. Технологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки: пошуки та перспективи. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навчальний посібник / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Житомир. держ. пед.ун-тет, 2001. С. 4-12.

7. Дуніна І. М. Платформи дистанційного навчання в університетах Франції. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 4. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN16/11dimvuf.pdf> (дата звернення: 17.09.2018).
8. Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Иващенко Т. Н. Роль інститута магістратури в системі Російського образования. *Вестник государственного муниципального управления*. №4 (19), 2015. С.75-79. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-instituta-magistratury-v-sisteme-rossiyskogo-obrazovaniya> (дата звернення: 12.12.2018).
10. Карпова Т. А., Восковская А. С. Гуманитарная компетентность студентов вуза. *Известия Московского государственного технического университета МАМИ*. Москва, 2014. №1 (19). Т.5. С. 165-170.
11. Константиновский Д. Л. Социально-гуманитарное образование : ориентации, практики, ресурсы совершенствования / [Вознесенская Е. Д., Дымарская О. Я., Чередниченко Г. А.]. Москва : ЦСП, 2006. 264 с.
12. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : монографія / за ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України С. О. Сисоєвої; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 415 с.
13. Митина Л. М. Психологическое сопровождение выбора профессии : научно-методическое пособие. Москва : Флинта, 2003. 184 с.
14. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти : досвід зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарука. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 5-15.
15. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. 4-е изд., доп. Москва : Азбуковник, 2000. 940 с.
16. Олійник В. В. Організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти і навчання : Організаційно-педагогічне дослідження. Київ : ЦППО, 2001. 36 с.
17. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції : монографія (рукопис) / [Б. А. Воронкова, М. А. Дебич, Н. М. Дем'яненко, Н. О. Дівінська та ін.]; За заг. ред. Г. В. Онкович. Київ, 2014. 326 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/330168851_Optimizacia_ciklu_socialnogumanitarnih_disciplin_u_visij_osviti_Ukraini_v_konteksti_evrointegracii_monografia (дата звернення 17.04.2018).
18. Плахотник О. Компетентнісний підхід у ВНЗ: проблеми та перспективи. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка* : зб. наук. пр. Педагогічні науки. Кропивницький, 2013. Вип. 121 (2). С. 202-207.
19. Поясок Т. Б., Попенко Н. В. Сучасні підходи до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін студентами природничих та технічних спеціальностей. *Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кременчук, 2016. С.37-40.
20. Рамен Джон. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.
21. Резнік С. М. Педагогічні умови управлінської підготовки магістрів адміністративного менеджменту. *Теорія і практика управління соціальними системами: щокварт. наук.-практ. журн.* НТУ «ХП», 2009. № 3. С. 94-100.
22. Садохин А. П. Концепции современного естествознания: учебник для студентов вузов, обучающихся по гуманитарным специальностям и специальностям экономики и управления. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 447 с.
23. Сірик О., Вітвицька С. С. Магістратура у ВНЗ України: проблеми, досвід, перспективи. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 39-41.
24. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Маріуполь, Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2008. 400 с.
25. Супрун М. В. Магістратура як форма підготовки високопрофесійних науково-педагогічних кадрів для ВНЗ України. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Педагогічні науки*. Луцьк, 2011. № 7. С. 33-37.
26. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.
27. Хуторской А. В. Современная дидактика: Учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 544 с.
28. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посібник. Київ : Академія, 2011. 224 с.
29. Энциклопедия профессионального образования. В 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. Москва : АПО, 1998. Т. 2. 440 с.
30. Delling R. M. Briefwechsel als Bestandteil und Vorläufer des Fernstudiums (Ziffpapiere 19). Hagen : Fernuniversität (ZIFF), 1978. 24 p.

REFERENCES

1. Akademichnyy tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy. [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language] URL: <http://sum.in.ua/s/profesijnyj>. [in Ukrainian].
2. Vlasova, S. (2001) Vzaimodeystviye yestestvennonauchnogo i gumanitarnogo znaniya. Alma mater. [Interaction of natural science and humanitarian knowledge. Alma mater.]. No 12. pp. 22-24. [in Russian].
3. Volkova, N. P. (2002) Pedagogika: posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv. [Pedagogy: A Guide for Students at Higher Educational Institutions]. Kyiv: Publishing Center «Academy». [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Publishing Center «Lybid». [in Ukrainian].
5. Polat, Ye.S. (Ed). (1998). Distantcionnoye obucheniyе: Uchebnoye posobiye. [Distance Learning: Tutorial]. Moscow Publishing Center «VLADOS». [in Russian].
6. Dubasenyuk, O. A. (Ed). (2001). Tekhnolohichnyy pidkhdid do profesiyno-pedahohichnoyi pidhotovky: poshuky ta perspektyvy // Tekhnolohiyi profesiyno-pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv: Navchal'nyy posibnyk. [Technological approach to vocational and pedagogical preparation: searches and prospects. Technologies of vocational and pedagogical preparation of future teachers: Textbook]. Zhitomir: Zhytomyr State Pedagogical University. pp. 4-12. [in Ukrainian].
7. Dunina, I. M. (2011). Platformy dystantsiynoho navchannya v universytetakh Frantsiyi. [Platforms of distance learning at the universities of France]. *Naukovyy visnyk Donbasu*. [Donbass Scientific Bulletin]. №4. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN16/11dimvuf.pdf>. [in Ukrainian].
8. Kremen, V. H. (Ed). (2008). Entsyklopediya osvity. [Encyclopedia of Education] Kyiv: Publishing Center «Yurinkom Inter». [in Ukrainian].
9. Ivashchenko, T. N. (2015). Rol' instituta magistratury v sisteme Rossiyskogo obrazovaniya. [The role of the institute of magistracy in the system of Russian education]. *Vestnik gosudarstvennogo munitsipal'nogo upravleniya*. [Bulletin of the state municipal government]. №4 (19). pp.75-79. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-instituta-magistratury-v-sisteme-rossiyskogo-obrazovaniya>. [in Russian].
10. Karpova, T. A. & Voskovskaya A.S. (2014). Gumanitranaya kompetentnost' studentov vuza. [Humanitarian competence of university students]. *Izvestiya Moskovskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta MAMI*. [Bulletin of Moscow State Technical University MAMI]. Moscow. No. 1 (19) T.5. pp.165-170. [in Russian].
11. Konstantinovskiy, D. L. & Voznesenskaya, Ye. D. & Dymarskaya, O. Ya. & Cherednichenko G. A. (2006). Sotsial'no-gumanitarnoye obrazovaniye: oriyentatsii, praktiki, resursy sovershenstvovaniya. [Socio-humanitarian education: orientations, practices, improvement resources]. Moscow: CSP. [in Russian].
12. Machyns'ka, N. I. & Sisoyeva, S. O. (Eds). (2013). Pedahohichna osvita mahistrantiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv nepedahohichnogo profilyu : monohrafiya. [Pedagogical education of masters of higher educational institutions of non-pedagogical profile: monograph]. Lviv State University of Internal Affairs. Lviv: LvDUVS. [in Ukrainian].
13. Mitina, L. M. (2003). Psikhologicheskoye soprovozhdeniye vybora professii : nauchno-metodicheskoye posobiye. [Psychological support of the choice of profession: scientific and methodological manual]. Moscow: Flinta. [in Russian].
14. Ovcharuk, O. V. (Ed). (2004). Kompetentnisnyy pidkhdid do formuvannya zmistu seredn'oyi osvity: dosvid zarubizhnykh krayin. Kompetentnisnyy pidkhdid u suchasnyy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy (Biblioteka z osvitynoy polityky). [Competency approach to the formation of the content of secondary education: the experience of foreign countries. Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives (Educational Policy Library)]. Kyiv: «K.I.S.». pp. 5-15. [in Ukrainian].
15. Ozhegov, S. I. (2000). Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. [Explanatory Dictionary of the Russian Language]. Moscow: Azbukovnik. [in Russian].
16. Oliynyk, V. V. (2001). Orhanizatsiyno-pedahohichni osnovy dystantsiynoyi osvity i navchannya: Orhanizatsiyno-pedahohichne doslidzhennya. [Organizational and pedagogical bases of distance education and training: Organizational-pedagogical research]. Kyiv: CIPPO. [in Ukrainian].
17. B. A. Voronkova & M. A. Debich & N. M. Demyanenko & N. O. Dyvinskaya & H. V. Onkovych and others (Eds). (2014). Optyimizatsiya tsyklu sotsial'no-humanitarnykh dystsyplin u vyshchyy osviti Ukrayiny v konteksti yevrointehratsiyi: monohrafiya (rukopys). [Optimization of the cycle of social and humanitarian disciplines in higher education of Ukraine in the context of European integration: monograph (manuscript)]. Kyiv. URL: https://www.researchgate.net/publication/330168851_Optimizacia_ciklu_socialnogumanitarnih_disciplin_u_visij_osviti_Ukraini_v_konteksti_evrointegracij_monografija [in Ukrainian].
18. Plakhotnyk, O. (2013). Kompetentnisnyy pidkhdid u VNZ: problemy ta perspektyvy. [Competency approach in higher educational institutions: problems and perspectives]. *Naukovi zapysky Tsentral'noukrayins'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka: zb. nauk. pr. Pedahohichni nauky*.

- [Scientific notes of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University: Pedagogical sciences]. Kropyvnyts'kyi. No. 121 (2). pp. 202-207. [in Ukrainian].
19. Poyasok, T. B. & Popenko, N. V. (2016). Suchasni pidkhody do vyvchennya sotsial'no-humanitarnykh dystsyplin studentamy pryrodnychykh ta tekhnichnykh spetsial'nostey. [Modern approaches to the study of social and humanitarian disciplines by students of natural and technical specialties]. *Psykhologo-pedahohichni ta politychni problemy u transformatsiynykh protsesakh ukrayins'koho suspil'stva: zb. materialiv III Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*. [Psycho-pedagogical and political problems in the transformational processes of Ukrainian society: Materials of the Third All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]. Kremenchug. pp. 37-40. [in Ukrainian].
 20. Raven, Dzhon. (2002). Kompetentnost' v sovremennom obshchestve: vyyavleniye, razvitiye i realizatsiya. [Competence in modern society: identification, development and implementation]. Moscow: Kogito-Center. [in Russian].
 21. Reznik, S. M. (2009). Pedahohichni umovy upravlins'koyi pidhotovky mahistriv administratyvnoho menedzhmentu. [Pedagogical conditions of managerial preparation of masters of administrative management]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy: shchokvart. nauk.-prakt. zhurn. NTU «KhPI»*. [Theory and practice of social systems management: every quarter. scientific practice journal NTU «KhPI»]. No 3. pp. 94-100. [in Ukrainian].
 22. Sadokhin, A. P. (2006). Kontseptsii sovremennogo yestestvoznaniya: uchebnik dlya studentov vuzov, obuchayushchikhsya po gumanitarnym spetsial'nostyam i spetsial'nostyam ekonomiki i upravleniya. 2-ye izd., pererab. i dop. [Concepts of modern science: a textbook for university students enrolled in the humanities and economics and management] Moscow: UNITI-DANA. [in Russian].
 23. Siryk, O. & Vitvyts'ka S. S. & Mironchuk N. M. (Eds). (2014). Mahistratura u VNZ Ukrayiny: problemy, dosvid, perspektyvy. [Master's degree in higher education in Ukraine: problems, experience, perspectives]. *Modernizatsiya vyshchoyi osvity v Ukrayini ta za kordonom: zbirnyk naukovykh prats'*. [Modernization of higher education in Ukraine and abroad: a collection of scientific works]. Zhytomyr: I. Franko ZHDU Publishing House. pp. 39-41. [in Ukrainian].
 24. Sokolova, I. V. & Sisoyeva, S. O. (Eds). (2008). Profesiyna pidhotovka maybutn'oho vchytelya-filoloha za dvoma spetsial'nostyamy: monohrafiya. [Professional training of the future teacher-philologist in two specialties: monograph]. Mariupol, Dnipropetrovsk: ART PRESS. [in Ukrainian].
 25. Suprun, M. V. (2011). Mahistratura yak forma pidhotovky vysokoprofesiynykh naukovo-pedahohichnykh kadriv dlya VNZ Ukrayiny. [Magistracy as a form of training of highly professional scientific and pedagogical staff for higher educational institutions of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukrayinky. Pedahohichnii nauky*. [Scientific bulletin of Lesia Ukrainka Volyn National University. Pedagogical and science]. Lutsk. No 7. pp. 33-37. [in Ukrainian].
 26. Sushchenko, L. P. (2003). Profesiyna pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannya ta sportu (teoretyko-metodolohichnyy aspekt): monohrafiya. [Professional training of future specialists in physical education and sport (theoretical and methodological aspect): monograph]. Zaporizhzhya: Zaporizhzhya State University. [in Ukrainian].
 27. Khutorskoy, A. V. (2001). Sovremennaya didaktika: Uchebnik dlya vuzov. [Modern didactics: Textbook for universities]. St. Petersburg: Peter. [in Russian].
 28. Shlyakhtun, P. P. (2011). Metodyka vykladannya sotsial'no-humanitarnykh dystsyplin : navch. posibnyk. [Methodology of teaching social and humanitarian disciplines: tutorial]. Kyiv: Academy. [in Ukrainian].
 29. Batyshev, S. Ya. (Ed). (1998). Entsiklopediya professional'nogo obrazovaniya. [Encyclopedia of vocational education: in three volumes]. Moscow: APO. V. 2. [in Russian].
 30. Dellling, R. M. (1978). Briefwechselals Bestandteil und Vorlaufferdes Fernstudiums (Ziff papiere19). Hagen: Fernuniversität (ZIFF). [in German].